

dr. Albert C.
Tuijnman
Institute
of International
Education

PISMENOST ODRASLIH V SLOVENIJI

Izsledki raziskave o pismenosti odraslih v Sloveniji in njihov pomen za politiko izobraževanja

Države članice OECD so od sredine devetdesetih let izpeljale dve mednarodni raziskavi razumevanja branja in pisnih spretnosti med odraslimi. Za prvo raziskavo (Mednarodna raziskava pismenosti odraslih – International Adult Literacy Survey – IALS) so zbirali podatke med letoma 1994 in 1996, za drugo (Druga mednarodna raziskava pismenosti odraslih – Second International Adult Literacy Survey – SIALS) pa v letih od 1997 do 1998. V drugi raziskavi sta sodelovali dve državi, ki formalno nista članici OECD, sta pa zaprosili za status opazovalcev v komisiji za izobraževanje. To sta bili Slovenija in Čile.

Namen tega sestavka je predstaviti nekatere temeljne primerjalne ugotovitve prve in druge raziskave, preučiti nekatere dejavnike, ki lahko razložijo rezultate, predvsem za Čile in Slovenijo. V sklepnem delu so razmišljanja o možnem pomenu raziskave za politiko izobraževanja.

OPIS POPULACIJE IN RESPONDENTOV V RAZISKAVI

Mednarodna raziskava pismenosti odraslih (v nadaljevanju IALS) je bilo prvo primerjalno ocenjevanje pisnih spretnosti odraslih, ki je bilo izvedeno na mednarodni ravni. Nacionalni statistični uradi in raziskovalne institucije v devetih državah so s podporo treh mednarodnih organizacij in s finančno podporo

vlad ZDA in Kanade poskrbeli za okvir in instrumentarij, potreben za razvoj področja raziskovanja in njegovo prvo izvedbo. Namen študije je bil izboljšati razumevanje narave in obsega problema pismenosti, s katerim se srečujejo posamezne države, in preučiti dejavnike, ki vplivajo na razvoj pisnih spretnosti odraslih v različnih okoljih – doma, pri delu in med državami.

V letu 1994 je devet držav – Francija, Irska, Kanada (angleško in francosko govoreči del), Nemčija, Nizozemska, Poljska, Švedska, Švica (nemško in francosko govoreči del) in Združene države Amerike – izvedlo, prvič v svetovnem merilu, tako obsežno komparativno ocenjevanje pisnih spretnosti odraslih. Za sedem izmed teh držav so bili podatki objavljeni decembra 1995 (OECD and Statistics Canada, 1995). Medtem ko so pripravljali poročilo o prvem krogu raziskave, se je še pet držav ali območij – Avstralija, flamska skupnost v Belgiji, Nova Zelandija, Severna Irska in Velika Britanija – odločilo uporabiti instrumentarij IALS. V teh državah in območjih je glavno zbiranje podatkov potekalo v letu 1996, rezultati pa so bili objavljeni novembra 1997 (OECD and Human Resources Development Canada, 1997). Nazadnje je še devet držav ali območij – Čile, Češka, Danska, Finska, Italija, Madžarska, Norveška, Portugalska, Slovenija, Švica (italijansko govoreči del) –

sodelovalo v novem krogu zbiranja podatkov leta 1998. Rezultati za zadnjih devet držav so bili prvič objavljeni junija 2000 (OECD and Statistics Canada, 2000).

Skupno je bilo v letih 1994–1998 na domovih intervjuvanih in testiranih 75.000 odraslih, v 22 državah in 15 jezikih. Na tabeli 1 so za vsako državo, vključeno v raziskavo, prikazani jezik, v katerem je bilo opravljeno testiranje, število respondentov v raziskavi in število

lo oseb v ciljni populaciji. O vseh vidikih snovanja raziskave, zbiranja, kakovosti in primerljivosti podatkov podrobneje v: Murray, Kirsch in Jenkins (1998), Carey (2000) in v Annex od A do C, OECD and Statistics Canada (2000).

OPIS METODOLOGIJE OCENJEVANJA

V IALS stopnje spretnosti na premici označujejo stopnjo, kako odrasli uporabljajo informacije, da delujejo v družbi. Pismenost je definirana kot sposobnost razumevanja in uporabe tiskanih informacij v aktivnostih doma, pri delu in v skupnosti – za doseganje posameznikovih ciljev in razvoj njegovega znanja ter potencialov. Z opredelitvijo širokega diapazona sposobnosti pri obdelavi in predelavi informacij kaže ta konceptualni pristop na mnogoterost spretnosti, ki sestavljajo pismenost v razvitih industrijskih družbah.

Konceptualni okvir in definicije področij pismenosti, uporabljene pri ocenjevanju pisnih spretnosti, temeljijo na izvirnih delih Kirscha in Mosenthala (1990) ter Mosenthala (1998). Raziskava je temeljila predvsem na teoretičnem in metodološkem poznavanju področja, ki so ga dale štiri velike ameriške raziskave: raziskava o funkcionalni bralni pismenosti, ki jo je v ZDA opravila služba za testiranje v izobraževanju (Educational Testing Service – ETS) v zgodnjih sedemdesetih letih; raziskava o pismenosti mlajših odraslih, ki jo je v ZDA opravila služba za testiranje v izobraževanju (ETS) v letu 1985 (Kirsch in Jungeblut, 1986); raziskava o pisnih spretnostih, ki se uporabljajo v vsakdanjem življenju, izpeljal jo je kanadski statistični urad v letu 1989 (Montigny, Kelly in Jones, 1993); nacionalna raziskava o pismenosti, ki jo je v ZDA izpeljala služba za testiranje v izobraževanju v letu 1990 (Kirsch, Jungeblut, Jenkins in Kolstad, 1993).

Tabela 1: Jezik testiranja, ciljna populacija in število respondentov (1994–1998)

Država	Jezik testiranja	Ciljna populacija, stara 16–65 let	Respondenti stari 16–65 let
Avstralija	angleški	11,900,000	8,204
Belgija (Flandrija)	holandski	4,500,000	2,261
Kanada	angleški	13,700,000	3,130
	francoski	4,800,000	1,370
Čile	španski	9,400,000	3,502
Češka	češki	7,100,000	3,132
Danska	danski	3,400,000	3,026
Finska	finski	3,200,000	2,928
Nemčija	nemški	53,800,000	2,062
Madžarska	madžarski	7,000,000	2,593
Irski	angleški	2,200,000	2,423
Italija	italijanski	38,700,000	2,974
Nizozemska	nizozemski	10,500,000	2,837
Nova Zelandija	angleški	2,100,000	4,223
Norveška	bokmolski	2,800,000	3,307
Poljska	poljski	24,500,000	3,000
Portugalska	portugalski	6,700,000	1,239
Slovenija	slovenski	1,400,000	2,972
Švedska	švedski	5,400,000	2,645
Švica	francoski	1,000,000	1,435
	nemški	3,000,000	1,393
	italijanski	200,000	1,302
Velika Britanija	angleški	37,000,000	6,718
ZDA	angleški	161,100,000	3,053

Vir: IALS.

Opomba: Bralcem priporočamo, da preberejo Annex B, Survey Methodology and Data Quality, v OECD and Statistics Canada (2000), za nadaljnje informacije o vzorčenju in doseženih stopnjah odgovorov.

V operativnem smislu merimo pismenost na treh področjih, od katerih vsebuje vsako skupen niz spretnosti, ki ustrezajo raznolikim nalogam:

- **besedila pismenost** – znanje in spretnosti, potrebni za razumevanje in uporabo informacij iz besedil, ki jih najdemo v člankih, zgodbah, pesmih in prozi;
- **dokumentacijska pismenost** – znanje in spretnosti, potrebni, da najdemo in uporabimo informacijo, ki je vsebovana v različnih oblikah, vključujoč prijavo za zaposlitev, čeke za plače, vozne rede, zemljevide, tabele in slikovne prikaze;
- **računska pismenost** – znanje in spretnosti, ki so potrebne za uporabo računskih operacij, posamezno ali v nizu, k številkam v tiskanih besedilih, na primer vodenje bančnih izpiskov, izračunavanje napitnine, izpolnjevanje naročila ali pa izračunavanje obresti za posojilo na podlagi oglasa.

V IALS so uporabili metodologijo, ki so jo razvili in uporabili v službi za testiranje v izobraževanju (ETS), da bi izmerili pisne spretnosti na vsakem izmed področij pismenosti, na lestvici, ki obsega od 0 do 500 točk. Pisna spretnost na vsakem področju je izražena kot dosežek, opredeljen s točko, pri kateri ima vsaka oseba 80 odstotkov možnosti, da uspešno opravi nalogo iz niza nalog različnih težavnosti, ki so vključene v raziskavo.

Podatki, prikazani v prispevku, so bili zbrani med letoma 1994 in 1998 na nacionalno reprezentativnem vzorcu populacije v starosti od 16 do 65 let v državah, ki so sodelovale v različnih zaporednih krogih raziskave. Dejstvo, da so nekatere države zbirale podatke prej kot druge, ne vpliva na mednarodno primerljivost, ker so podatki o profilu pismenosti v posameznih državah precej stabilni in se le počasi spreminjajo.*

Raziskavo so na domu anketirancev izvajali izkušeni anketarji. Model, uporabljen za IALS, je kombiniral metode ocenjevanja v izobraže-

vanju z metodami raziskav gospodinjstev (Jones, 1997). V raziskavi so bili uporabljeni različni vzvodi za kontrolo kakovosti, da bi zagotovili kakovostne podatke. Dodatek B v (OECD and Statistics Canada, 2000) opisuje, kaj vse je bilo uporabljeno za izboljšanje kakovosti in primerljivosti podatkov.

Respondentom so najprej postavili vrsto vprašanj iz primarnega vprašalnika, da bi pridobili osnovne in demografske podatke. Ko so odgovorili na vprašanja, je anketar predstavil knjižico, ki je vsebovala šest preprostih nalog. Če anketiranec ni izpolnil pravilno vsaj dveh, je bilo anketiranje končano. Respondenti, ki so pravilno izpolnili dve ali več nalog, so dobili večje število različnih nalog, natisnjenih v posameznih knjižicah. Anketiranje ni bilo časovno omejeno, respondente so spodbujali, naj poskusijo rešiti vsako nalogo. Tako so anketiranci imeli možnost, da pokažejo svoje spretnosti.

Med pripravo na raziskavo so sodelujoče države dobile »originalno« verzijo primarnega vprašalnika in knjižic v angleškem jeziku. Pri primarnem vprašalniku je bilo v originalu jasno razvidno, katera vprašanja so obvezna in katera neobvezna ter ali/in kako lahko posamezne države prilagodijo kategorije odgovorov svojim specifičnim potrebam. Poleg tega so morale države, če se je izkazalo, da vprašanje ne ustreza zahtevanim standardom psihometrične ekvivalence, preveriti in potrditi težave pri prevajanju, prilagoditvi ali točkovanju. S takšnimi dodatnimi informacijami so države lahko izboljšale prilagoditev in prevod instrumentarija, ki sta ga sestavljala primarni vprašalnik in test pismenosti.

Vsak respondent je v osebni intervjuju odgovoril na vprašalnik in sodeloval pri testu pismenosti, ki je trajal približno eno uro. Intervjuji in testiranje so potekali na domu intervjuvanca na nevtralen in nevsiljiv način. Zagotoviti je bilo treba usposabljanje anketarjev in nadzor, pri čemer so bili te-

Sprememba profila pismenosti v posamezni državi je dolgotrajen proces.

meljni poudarki v usposabljanju: izbira ene osebe za gospodinjstvo (če je bilo mogoče), izbira ene izmed sedmih knjižic z nalogami (če je bilo mogoče), točkovanje glavne knjižice in ocena stanja.

Primarni vprašalnik je vseboval vrsto vprašanj, ki so se na primer nanašala na anketirančeve demografske značilnosti, družinsko ozadje, status na trgu dela, bralne navade pri delu in doma, udeležbo v izobraževanju odraslih in v usposabljanju ter na lastno oceno pisnih sposobnosti.

Ko je bil primarni vprašalnik izpolnjen, je anketar predstavil knjižico, ki je vsebovala šest preprostih nalog. Respondenti, ki so lahko odgovorili na vsaj dva od šestih vprašanj, vsebovanih v testnem »situ« za odkrivanje posameznikov z zelo slabimi pisnimi spretnostmi, so dobili več različnih nalog, izbranih med 114 nalogami v posebni knjižici. Vsaka knjižica je vsebovala 45 nalog. To testiranje ni bilo časovno omejeno. Anketiranca so spodbujali, naj skuša rešiti vsako nalogo v knjižici. Respondenti so dobili maksimalno možnost, da pokažejo raven svojih spretnosti, čeprav so bile njihove izmerjene spretnosti minimalne.

PREGLED TEMELJNIH UGOTOVITEV

Rezultati mednarodnih primerjav, dobljeni z IALS, so bili predstavljeni v treh glavnih publikacijah: Pismenost, ekonomija in družba (Literacy, Economy and Society, OECD and Statistics Canada, 1995), Pisne spretnosti za družbo znanja (Literacy Skills for the Knowledge Society, OECD and HRDC, 1997) in Pismenost v dobi informatike (Literacy in the Information Age, OECD and Statistics Canada, 2000). Rezultati za Francijo so objavljeni v publikaciji Merjenje pismenosti odraslih (Measuring Adult Literacy, Carey, 2000), rezultati za Italijo v publikaciji Pisne spretnosti

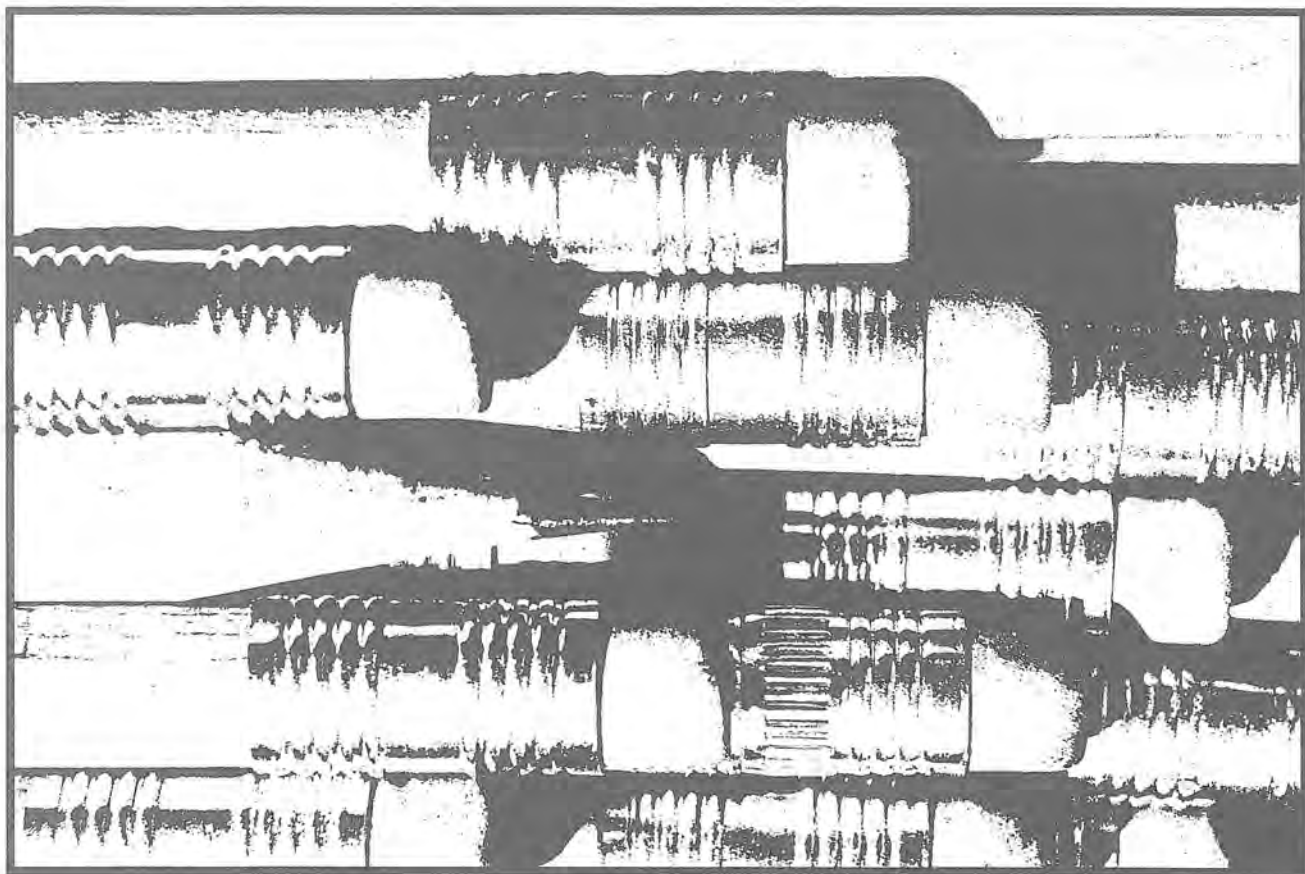
v Italiji (La Competenza Alfabetica in Italia – CEDE, 2000).

V tabeli 2 so prikazani sumarni rezultati za besedilno pismenost. Kaže povprečno stopnjo pisnih spretnosti po državah in delež populacije, stare med 16 in 65 leti, ki je dosegla najbolj temeljno raven pismenosti (1. raven). Besedilna pismenost je bila izbrana za to predstavitev zato, ker najbolj ustreza »konvencionalnim« pogledom bralne pismenosti. Popolnejšo sliko o rezultatih, skupaj s povprečnimi dosežki v dokumentacijski in računski pismenosti, distribucijo populacije po vseh petih ravneh, lahko dobi bralec v končnem poročilu o IALS (OECD and Statistics Canada, 2000).

Tabela 2: Povprečni dosežki v točkah, standardna napaka in delež prebivalstva v starosti 16–65 let na 1. ravni, besedilna pismenost, 1994–1998

	Povprečje	S. n.	Delež na 1. ravni	S. n.
Švedska	301,3	0,8	7,5	0,5
Finska	288,6	0,7	10,4	0,4
Norveška	288,5	1,0	8,5	0,5
Nizozemska	282,7	0,8	10,5	0,6
Kanada	278,8	3,2	16,6	1,6
Nemčija	275,9	1,0	14,4	0,9
Nova Zelandija	275,2	1,3	18,4	0,9
Danska	275,0	0,7	9,6	0,6
Avstralija	274,2	1,0	17,0	0,5
ZDA	273,7	1,6	20,7	0,8
Belgija (Flandrija)	271,8	3,9	18,4	1,5
Češka	269,4	0,8	15,7	0,5
Velika Britanija	266,7	1,8	21,8	1,0
Irska	265,7	3,3	22,6	1,4
Švica (francoska)	264,8	1,7	17,6	1,3
Švica (italijanska)	264,3	2,2	19,6	1,3
Švica (nemška)	263,3	1,4	19,3	1,0
Francija	247,0	2,7	28,1	2,5
Italija	244,4	1,9	34,6	1,2
Madžarsko	242,4	1,1	33,8	1,0
Slovenija	229,7	1,5	42,2	1,1
Poljska	229,5	1,1	42,6	0,9
Portugalska	222,6	3,7	48,0	2,0
Čile	220,8	2,1	50,1	1,7

Vir: IALS.

*Pisne spretnosti
imajo najbolj
razvite na
Švedskem.*

Odrasli na Švedskem, Norveškem, Finskem in na Nizozemskem se uvrščajo v zgornjo skupino. Odrasli na Švedskem imajo statistično pomembno prednost pred tistimi v drugih državah. Na voljo so številne alternativne razlage za pojasnitev izjemnega rezultata Švedov.

Sem spadajo zgodovinsko pomembna vloga delavskega gibanja in splošnega izobraževanja, ki ga je gibanje aktivno pospeševalo, in dolgotrajna prizadevanja za družbeno enakost in obvezno osnovnošolsko izobraževanje, uvedeno po vsej državi na začetku šestdesetih let.

Podatki v tabeli 2 tudi kažejo, da je obseg pisnih spretnosti velik v vseh državah. Čeprav imajo nekatere populacije višje povprečne vrednosti kot druge, imajo vse pomembne de-

leže populacij s slabimi pisnimi dosežki. Ali drugače povedano, v vseh državah obstaja precejšnje število odraslih s spretnostmi, ki ne presegajo 1. ravni pismenosti. Toda pomembne razlike so v tem, kako so pisne spretnosti distribuirane v populaciji v državah, ki so sodelovale v raziskavi. Odrasli na Češkem v ekonomiji tranzicije dosegajo razmeroma dobre rezultate, kar pa ne velja za nekatere sosednje države, na primer za Madžarsko in Poljsko.

Povprečni dosežki za Združene države in sosednjo Kanado na primer prikrivajo dejstvo, da je visoka stopnja odstopanja v distribuciji pisnih spretnosti, z velikim številom ljudi na obeh ravneh pismenosti, na najnižji in najvišji. Američani in Kanadčani imajo na zgornjih 25 percentilih populacije visoko raven pismenosti v primerjavi z odraslimi v

Povprečna raven dosežkov v besedilni pismenosti med odraslo populacijo v Sloveniji je signifikantno nižja od ravni na Madžarskem, vendar statistično ni drugačna od ravni na Poljskem in Portugalskem. Med vsemi državami, ki jih je zajela raziskava, so samo dosežki respondentov v Čilu signifikantno nižji kot v Sloveniji. Relativni položaj Slovenije je za malenkost boljši na dokumentacijski in računski lestvici. Na teh dveh lestvicah so dosežki odraslih v Sloveniji signifikantni za Irsko in Madžarsko, toda pred populacijo na Poljskem, Portugalskem in v Čilu. Na splošno te ugotovitve kažejo, da so slabi pisni dosežki odraslih precej pomembno vprašanje za Slovenijo.

vseh drugih državah, zajetih v raziskavi, skupaj z Italijo, Nemčijo, Švico in Veliko Britanijo. Toda stopnja neenakosti v razponu pisnih dosežkov v Severni Ameriki je tudi med najvišjimi v raziskavi. Ta neenakost v distribuciji pisnih spretnosti je velik izziv za snovalce politike.

PISMENOST, IZOBRAŽEVANJE IN VSEŽIVLJENJSKO UČENJE

Preden si ogledamo dejavnike, ki so morda pripomogli k splošnemu rezultatu, vidnem za Slovenijo, razmislimo o povezavah med pisnimi dosežki, participacijo v izobraževanju in izobrazbenih dosežkih (Tuijnman, 2000).

V strokovni literaturi je dokazano, da socialno poreklo vpliva na spretnost naslednje generacije, s tem da ima izobrazba matere posebej pozitivno vlogo. Čim višja je izobrazba matere, tem več dostopa ima gospodinjstvo do finančnih virov, ki jih lahko nameni izobraževanju. Bolj izobraženi starši navadno tudi dajejo večji pomen izobraževanju svojih otrok. Tako eden od pomembnih virov razlik med državami v pisnih dosežkih izvira iz

razlik med izobrazbenimi dosežki odraslih, še posebej žensk, v različnih starostnih kohortah.

Drugi pomembni vir razlik lahko pripišemo razlikam med državami pri uvajanju izobraževalnih reform v različnih časovnih obdobjih. V marsikateri državi OECD je rezultat teh reform udeležba vseh državljanov v osnovno- in srednješolskem izobraževanju. Čeprav je stopnja končane srednje šole za mladino v letu 1998 v povprečju v vseh državah OECD 79 odstotkov generacije v tipični starosti za zaključek srednje šole (OECD, 2000), se države še zmeraj izjemno razlikujejo v tem pogledu. Obstajajo pa tudi velike razlike v stopnji končane srednje šole med starejšimi generacijami.

Tretji pomemben vzrok za razlike je povezan z razliko v kakovosti izobraževanja na posamezni doseženi izobrazbeni stopnji tako v državi sami med posameznimi skupinami prebivalstva in tudi med državami.

Četrty pomemben razlog za odstopanja v pisnih dosežkih med državami je povezan z razlikami, ki izhajajo iz strukture industrije in poklicev v posameznih državah, razlike, ki pomenijo velika odstopanja v zahtevah po uporabi pisnih spretnosti na delovnem mestu. Podatki IALS kažejo, da lahko premajhno povpraševanje po spretnostih na trgu dela vodi do izgube precejšnjega deleža spretnosti v kasnejših letih. S tem povezan vir razlik so tudi razlike v družbenem povpraševanju po branju, kot se kažejo v obsegu in raznovrstnosti branja posameznikov, ki ni vezano na delovno mesto.

Zadnji vir razlik kaže pripisati razlikam v učinkih, pogostosti, povprečnemu trajanju in intenziteti izobraževanja ali usposabljanja

Socialno poreklo, izobraževalne reforme, kakovost ter trajanje izobraževanja in struktura poklicev določajo raven funkcionalne pismenosti.

odraslih. Čeprav so le približek za skupno učenje odraslih, so razlike v deležih vključitev med državami velike in razlagajo skromen delež odstopanja, ki se vidi v profilih pismenosti.

DEJAVNIKI, KI RAZLAGAJO PISNE IZIDE V SLOVENIJI

Domače okolje, merjeno z leti izobraževanja staršev, je dejavnik pri pridobivanju pisnih spretnosti. Rezultati analize z uporabo kazalnikov neenakosti, ki so povezovali neenakost v pisnih dosežkih z neenakostmi v izobrazbenih dosežkih staršev, so pokazali, da intenzivnost povezave med pismenostjo in družinskim okoljem med državami variira. Ta kazalnik je za Slovenijo zelo strm in nakazuje velike razlike v pisnih dosežkih mladine ter mlajših odraslih glede na domače okolje. Za primerjavo, ti kazalniki so večji in bolj zvrnani v nordijskih državah, kar dokazuje ne samo to, da mlajši odrasli v teh državah dosegajo višjo raven pismenosti kot njihovi vrstniki v Sloveniji, temveč tudi to, da je treba manjša odstopanja v pisnih dosežkih pripisati razlikam v izobrazbi staršev (OECD and Statistics Canada, 2000, 3. poglavje).

Izobrazbeni dosežki in pisne spretnosti so tesno povezane, toda razmerje je povezano tudi s starostjo. Starejše starostne skupine praviloma dosegajo slabše pisne rezultate kot mlajše starostne skupine. V mnogih državah, na primer v Sloveniji, so pisni dosežki posameznikov, starih od 56 do 65 let, pomembno slabši od posameznikov, v starosti od 26 do 35 let. V Sloveniji so razlike med pisnimi spretnostmi mlajših in starejših starostnih skupin še posebej velike.

Na žalost pa v Sloveniji tudi tisti, ki so pred kratkim končali izobraževanje, stari 16–25 let, ne dosegajo najvišje uvrščenih držav na nobeni od treh vrst pismenosti (OECD and Statistics Canada, 2000, 3. poglavje). V tabeli 3 so

prikazani rezultati za besedilno pismenost. Povprečni dosežek za mlado populacijo v Sloveniji je 271 točk, podoben dosežkom ZDA in Poljske, toda za rezultati, ki so jih dosegli v večini primerjanih držav. Ta rezultat je primerljiv z mladimi na Portugalskem (302 točki). Takšen rezultat nakazuje, da bi bila večja kakovost in podaljšanje začetnega izobraževanja pomemben element dolgoročne strategije za izboljšanje ravni pismenosti slovenskega prebivalstva. Še več, v Sloveniji bi se oblikovalci politike lahko osredotočili na potrebo po izboljševanju pisnih spretnosti tistega dela populacije, katere starši niso dosegli višje formalne izobrazbe od osnovnošolske.

Višja je stopnja izobrazbe, večja je udeležba v delovni sili. To razmerje je dobro dokumentirano na individualni in tudi na agregatni, dr-

Tabela 3: Povprečni dosežki v besedilni pismenosti, na lestvici od 0–500 za prebivalstvo, staro 16–25 let, s srednješolsko izobrazbo, 1994–1998

	Povprečje	S. n.
Finska	321,4	2,8
Švedska	311,1	2,4
Nizozemska	306,3	3,2
Portugalska	301,7	3,3
Norveška	298,6	2,6
Nemčija	297,7	5,6
Belgija (Flandrija)	297,6	4,9
Kanada	295,1	8,0
Danska	294,5	2,0
Avstralija	294,0	2,3
Češka	292,3	2,3
Nova Zelandija	288,4	4,3
Irska	287,8	3,1
Švica	286,7	2,8
Velika Britanija	284,0	5,7
ZDA	273,3	1,9
Slovenija	271,1	3,3
Poljska	270,4	3,7
Madžarska	264,8	3,0
Čile	251,1	3,6

Vir: IALS.

Podatki IALS kažejo, da imajo odrasli v Sloveniji s srednjo in visoko stopnjo pisnih dosežkov, najvišjo stopnjo udeležbe v delovni sili med vsemi raziskovanimi državami. Izkušnje in delovne ure v letu so dodatne dimenzije participacije na trgu dela. Zaposleni v državah z dobrimi pisnimi dosežki povprečno delajo manj ur kot zaposleni v državah s slabšimi pisnimi dosežki, kjer zaposleni delajo več ur. Osebe v državah z nizkim BDP na prebivalca delajo več ur kot v državah z visokim BDP na prebivalca. V tem pogledu Slovenija ni nobena izjema. V povprečju slovenska delovna sila opravi 2.100 ur na leto, v primerjavi s 1.600–1.700 urami v državah, kot so Kanada, Finska, Nizozemska, Norveška, Švedska in Velika Britanija.

žavni ravni. Podatki iz IALS kažejo, da je participacija v delovni sili povezana tudi z dosežki v pismenosti.

Pisne spretnosti so povezane z distribucijo poklicev in z deležem zaposlenosti v različnih sektorjih gospodarske dejavnosti. Primerjalno je delež dela manj zahtevnih »modrih ovratnikov« med zaposlenimi razmeroma velik, delež zelo zahtevnega dela »belih ovratnikov« pa razmeroma nizek. Dva izmed treh zaposlenih v primarnih in kmetijskih poklicih v Sloveniji dosegata najnižjo raven pismenosti. Deloma zaradi visokih deležev zaposlenih »modrih ovratnikov« na manj zahtevnih delih in visokim deležem odraslih na najnižjih ravneh pismenosti ima Slovenija slabe do povprečne rezultate v kazalcih o pogostosti branja in njegovi raznovrstnosti doma in pri delu (OECD and Statistics Canada, 2000, 3. poglavje). V tem smislu je videti, da se dosežki v pismenosti po pričakovanju ujemajo z izobrazbenimi dosežki in kazalci trga dela.

Dokaz je tudi v obsegu, po katerem se je Slovenija spremenila v »učecho se družbo«. Med preučevanimi državami, ki imajo odraslo pre-

bivalstvo na 2., 3. in 4/5. ravni, kaže Slovenija precej visoko stopnjo udeležbe v formalnem izobraževanju in usposabljanju odraslih. Čeprav je udeležba tistih na 1. ravni besedilne pismenosti majhna, je vseeno višja od stopnje udeležbe v državah, kot so Češka, Irska, Belgija (Flandrija), Madžarska, Portugalska in Poljska.

Če sklenemo: rezultati multivariantne analize, ki je skušala opredeliti relativno pomembnost različnih variabel pri razlagi pisnih spretnosti v Sloveniji, kažejo, da so spol, branje in pisanje pri delu ter doma in imigracija nepomembni dejavniki. Trije najpomembnejši dejavniki so dosežena formalna izobrazba respondentov, izobrazba staršev in starost. Participacija v delovni sili in zaposlitveni položaj imata tudi pomembne učinke na pisne spretnosti. Vendar je daleč najpomembnejša determinanta pismenosti v Sloveniji dosežena izobrazba. Ta dejavnik pojasni večino variance, opazovane v tej izhodni variabli.

Najpomembnejša determinanta pismenosti v Sloveniji je dosežena izobrazba.

NEKAJ PREDLOGOV ZA IZOBRAŽEVALNO POLITIKO

Izhajajoč iz opravljene analize, je mogoče ponuditi nekaj, kar bi bilo relevantno za politiko izobraževanja. Razmeroma slabi pisni dosežki slovenske mladine in mladih odraslih se ujemajo z veliko neenakostjo v dosežkih, merjenih z izobrazbo staršev. Razlike so dovolj velike, da lahko izobraževanje deluje kot primarna sila v ekonomski reprodukciji socialnih slojev glede na spretnosti (strokovno znanje).

To nakazuje, da bi bilo morda treba razmišljati o vprašanju trajanja izobraževanja. Prizadevanja za povečanje pisnih spretnosti bi morala biti usmerjena k mladini iz deprivilegiranih okolij in k posameznikom, katerih starši so

dosegli nizko stopnjo formalne izobrazbe. Pisne spretnosti so posebej slabe med mladimi, ki niso končali srednje šole. Zagotoviti bi morali, da ostanejo v srednjem izobraževanju, in omejiti osip iz sistema. Dodatno, kar zadeva začetno izobraževanje, se lahko postavi vprašanje o ustreznosti kurikulumu, saj so pisne in računske spretnosti ključni del temeljev, ki naj bi se oblikovali v šoli.

SKLEPNE MISLI

Podatki iz IALS kažejo, da slaba pismenost ni pomemben dejavnik samo za države v razvoju, temveč tudi za gospodarsko najrazvitejše države OECD. Slabe pisne spretnosti niso značilne le za marginalizirane skupine, temveč tudi za pomemben del opazovanega prebivalstva. Pomembne razlike obstajajo v splošni ravni pismenosti in v distribuciji pisnih spretnosti v okviru posamezne države in med državami ter so dovolj izrazite, da so pomembne tako za družbo kot ekonomijo.

Toda kulture vseživljenjskega učenja in pismenosti ne moremo vsiliti. Odvisna mora biti od različnosti pobud raznovrstnih dejavnikov v številnih sferah življenja in dela. Pri iskanju in pospeševanju take kulture bi morale vlade, delodajalci, socialni partnerji, prostovoljske organizacije in skupnosti delovati skupaj in upoštevati pismenost v njenih mnogoternih dimenzijah. Toda vlada ne more prevzeti nase odgovornosti, da bo uvajala, upravljala in plačevala lokalno kulturo pismenosti in učenja. Njena vloga bi morala biti v tem, da pospešuje učenje v obeh, »širokom življenja« in »vse življenje«, dimenzijah, da usmerja razvoj in razdeli vire, tako da so učne možno-

Izziv, ki se postavlja pred snovalce politike, je zagotoviti vsem državljanom dostop do pisno in učno bogatega okolja: doma, v skupnostih in pri delu. To pomeni zavezanost pismenosti in učenju v vsakem pogledu vsakdanjega življenja – »širokom življenja« in »vse življenje«. Sprejem tega izziva zahteva opustitev konvencionalne paradigme, ki enači učenje s šolanjem, in njeno zamenjavo s paradigmo, ki si prizadeva za zbliževanje šole, doma, delovnega mesta in skupnosti v okolja, ki se med seboj krepijo, v okolja, ki spodbujajo učenje v različnih oblikah, za vse starosti, formalno in neformalno, in vse življenje.

sti razdeljene enakopravno in učinkovito. Ker so javna sredstva najbolj usmerjena v tiste domene, pri katerih je družbeni učinek javnega investiranja največji, mora ustrezna politika poskrbeti, da bodo javna sredstva namenjena izboljševanju temeljev za učenje, v številni učenje v zgodnjem otroštvu, varstvene programe, temeljno izobraževanje odraslih in programe pismenosti na delovnem mestu.

LITERATURA IN VIRI

Carey, S. (Ed.) (2000). *Measuring Adult Literacy: The International Adult Literacy Survey in the European Context*, The Office for National Statistics, London.

CEDE (2000). *La Competenza Alfabetica in Italia: Una Ricerca Sulla Cultura della Popolazione*. Frascati: Centro Europeo dell'Educazione, and Milan: F. Angeli.

Jones, S. (1998). »Measuring Adult Basic Skills: A Literature Review«, v: A. Tuijnman, I. Kirsch and D. A. Wagner (Eds.), *Adult Basic Skills: Innovations in Measurement and Policy Analysis*, Hampton Press, Cresskill, New Jersey.

Kirsch, I. S. in Jungeblut, A. (1986). *Literacy: Profiles of America's Young Adults*, Educational Testing Service, Princeton, New Jersey.

Kirsch, I. S. in Mosenthal, P. B. (1990). »Exploring Document Literacy: Variables Underlying the Performance of Young Adults«, *Reading Research Quarterly*, Vol. 25, str. 5–30.

Kirsch, I. S., Jungeblut, A., Jenkins, L. in Kolstad, A. (Eds.) (1993). *Adult Literacy in America: A First Look at the Results of the National Adult Literacy Survey*, National Center for Education Statistics, United States Department of Education, Washington, D. C.

Montigny, G., Kelly, K. in Jones, S. (1991). *Adult Literacy in Canada: Results of a National Study*, Minister of Industry, Science and Technology, Ottawa (Statistics Canada, Catalogue No. 89-525-XPE).

Mosenthal, P. B. (1998). »Defining Prose Task Characteristics for Use in Computer-Adaptive Testing and Instruction«, *American Educational Research Journal*, Vol. 35, No. 2, Summer, 269–307, American Educational Research Association, Washington, D. C.

Murray, T. S., Kirsch, I. S. in Jenkins, L. (Eds.) (1997). *Adult Literacy in OECD Countries: Technical Report on the First International Adult Literacy Survey*, National Center for Education Statistics, United States Department of Education, Washington, D. C.

OECD (2000). *Education at a Glance: OECD Indicators*, 2000 Edition, Pariz.

OECD and Human Resources Development Canada

(1997). *Literacy Skills for the Knowledge Society: Further Results from the International Adult Literacy Survey*, Pariz in Ottawa.

OECD and Statistics Canada (1995). *Literacy, Economy and Society: Results of the First International Adult Literacy Survey*, Statistics Canada Catalogue No. 89-545-XPE, OECD and Minister of Industry, Pariz in Ottawa.

OECD and Statistics Canada (2000). *Literacy in the Information Age: Final Report of the International Literacy Study*, OECD and Minister of Industry, Pariz in Ottawa.

Tuijnman, A. C. (2000). *Literacy, Education and Wages in Poland in Comparative Perspective*. Monograph Series Report No. 110. Institute of International Education, Stockholm University.

Prevod prispevka:

Vida A. Mohorčič Špolar

** Ne moremo izločiti možnosti, da lahko država bistveno spremeni profil pismenosti v štirih do petih letih. Velike izobraževalne reforme na primer lahko vplivajo na profil v posameznih podpopulacijah.*